

Naslov članka/Article:

Učenci z avtističnimi motnjami v posebnem programu vzgoje in izobraževanja

*Students with Autism Spectrum Disorders in a Special Educational
Programme*

Avtor/Author:

Mirjam Grubar

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje 6/2021, letnik 52

ISSN 0350-5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2021

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

Mirjam Grubar,
OŠ dr. Mihajla Rostoharja Krško

UČENCI Z AVTISTIČNIMI MOTNJAMI V POSEBNEM PROGRAMU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Students with Autism Spectrum Disorders in a Special Educational Programme

IZVLEČEK

Učenci z avtističnimi motnjami v posebnem programu vzgoje in izobraževanja potrebujejo za uspešno učenje in optimalni razvoj svojih potencialov ustrezno prilagojeno učno okolje, v katerem so posebnosti, ki razločujejo avtistične motnje od preostalih motenj, razumljene in skrbno upoštevane pri organizaciji in izvedbi pouka. Homogen oddelek za učence z avtističnimi motnjami lahko predstavlja enega od primernih načinov za zagotavljanje potrebnih prilagoditev vzgojno-izobraževalnega procesa. Prispevek predstavlja organizacijo vzgojno-izobraževalnega dela v tovrstnem oddelku na OŠ dr. Mihajla Rostoharja Krško.

Ključne besede: avtistične motnje, posebni program, prilagoditve, homogen oddelek, strukturirano učno okolje in poučevanje

ABSTRACT

Students with Autism Spectrum Disorders included in a special educational programme require, in order to be successful in their learning and optimally develop their potential, an adequately adjusted learning environment where the characteristics distinguishing Autism Spectrum Disorders from other types of disorders are understood and carefully considered in the organisation and implementation of classes. A homogenous grouping for autistic students in an educational setting can be one of the suitable ways to ensure the necessary adjustments of the educational process. The article presents the organisation of educational work for such grouping at Dr. Mihajlo Rostohar Krško Primary School.

Keywords: Autism Spectrum Disorders, special programme, adjustments, homogenous grouping, structured learning environment and teaching

AVTISTIČNE MOTNJE

Avtistične motnje (v nadaljevanju AM) so kompleksne razvojno-nevrološke motnje, ki se kažejo kot kakovostno spremenjeno vedenje na področju socialne interakcije, besedne in nebesedne komunikacije ter imaginacije. Trajajo vse življenje in pomembno vplivajo na posameznikove zmožnosti za osebno in socialno neodvisnost v vsakodnevem življenju ter na njegove zmožnosti prilagajanja zahtevam socialnega okolja, v katerem živi (Macedoni Lukšič, 2015).

AM so opredeljene na ravni vedenja, ki jo v najnovejši Klasifikaciji duševnih motenj DSM-V Ameriškega psihiatričnega združenja določata dva diagnostična kriterija – primanjkljaji v socialni interakciji in socialni komunikaciji ter primanjkljaji na področju vedenja, interesov in aktivnosti (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, peta izdaja, 2013).

Primanjkljaji v socialni komunikaciji in interakciji se kažejo kot težave v verbalni in neverbalni komunikaciji, socialno-čustvenih izmenjavah ter pri razumevanju, vzpostavljanju in vzdrževanju socialnih odnosov. Primanjkljaji na področju vedenja, interesov in aktivnosti pa se kažejo kot prisotnost ozko usmerjenih in ponavljajočih se vedenj, aktivnosti in interesov ponavljajoča se in stereotipna gibanja, ponavljajoča se in stereotipen govor, togost v mišljenju in vedenju, nagnjenost k rutinam in ritualom, prezaposlenost z interesnim področjem, v uporabi predmetov na

neobičajen in vedno enak način ter kot neobičajni odzivi na senzorne dražljaje. Pokažejo se v zgodnjem otroštvu in se odražajo na vseh področjih otrokovega razvoja – senzomotoričnem, govornem, spoznavnem, socialnem in čustvenem (Rogič Ožek idr., 2015).

Primanjkljaji se na navedenih področjih izkazujejo v različnih stopnjah intenzitete (lažji, zmerni ali težji) in v različnih kombinacijah ter povzročajo bolj ali manj slabo prilagodljivost zahtevam socialnega okolja. Otroci z avtističnimi motnjami imajo tako ne glede na kognitivni potencial različno znižane zmožnosti za prilagajanje zahtevam okolja, v katerem živijo (Rogič Ožek idr., 2015).

AM poleg značilnih primanjkljajev, ki jih opredeljujejo, pogosto spremljajo tudi primanjkljaji in posebnosti na področju senzorne integracije, motorike, kognitivnih, čustvenih in motivacijskih procesov ter različna telesna in duševna bolezenska stanja (npr. epilepsija, motnje spanja, prebavno-črevesne težave, motnje hranjenja, anksioznost, fobije, obsesivno-kompulzivna motnja, depresija, agresivnost ipd.) (Macedoni Lukšič, 2015).

OTROCI Z AVTISTIČNIMI MOTNJAMI V PROCESU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Zaradi specifičnih primanjkljajev potrebujejo otroci z AM v procesu vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju VIZ) ustrezne prilagoditve pri organizaciji in izvajanju vzgojno-izo-

brazevalnega procesa. Zagotoviti jim je treba čim bolj strukturirane učne priložnosti za spodbujanje samostojnosti in organiziranosti, načrtno in ustrezno prilagojeno poučevanje socialnih in komunikacijskih veščin in po potrebi tudi program za spreminjanje in obvladovanje neželenega vedenja (Kriteriji za usmeritev otrok z avtističnimi motnjami, 2013).

Otroci z AM so od leta 2011 v slovenski zakonodaji s področja VIZ otrok s posebnimi potrebami opredeljeni kot samostojna skupina otrok s posebnimi potrebami, ki potrebujejo za uspešno vključevanje v proces VIZ ustrezne programe VIZ ter zagotovitev različnih načinov in oblik pomoči. Usmerjanje otrok, mladoletnikov in polnoletnih oseb s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami v programe VIZ poteka na podlagi Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, podzakonskih aktov s področja usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in Zakona o splošnem upravnem postopku (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2021).

Šoloobvezni otroci z AM so glede na svoje kognitivne sposobnosti in raven prilagojenega vedenja z odločbo o usmeritvi vključeni v enega izmed štirih izobraževalnih programov – **izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, prilagojeni program z enakovrednim izobrazbenim standardom, prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom** ali **posebni program vzgoje in izobraževanja** (Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami: Priloga 7, 2013).

V program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo so usmerjeni otroci z AM, ki imajo normalne intelektualne sposobnosti, normalno raven prilagojenega vedenja in skladne učne dosežke. V prilagojeni program z enakovrednim izobrazbenim standardom so usmerjeni otroci z AM, ki imajo normalne intelektualne sposobnosti, z izrazitejšimi težavami na posameznih področjih učenja in nižjo ravno prilagojenega vedenja (vendar na nobenem področju ne niže od – 2SD od povprečja). V prilagojeni program z nižjim izobrazbenim standardom so usmerjeni otroci z AM, ki imajo mejne intelektualne sposobnosti ali lažjo motnjo v duševnem razvoju, in otroci z AM, ki imajo normalne intelektualne sposobnosti ter pomembno znižano raven prilagojenega vedenja (niže kot – 2SD od povprečja). V posebni program vzgoje in izobraževanja pa so usmerjeni tisti otroci z AM, ki imajo ob AM pridruženo zmerno/težjo/teško motnjo v duševnem razvoju, ter otroci z AM, ki imajo ob sicer višjih intelektualnih sposobnostih tako znižano raven prilagojenega vedenja, da zaradi tega ne zmorejo uspešno funkcionirati v preostalih izobraževalnih programih (Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami: Priloga 7, 2013).

POSEBNI PROGRAM VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Posebni program VIZ je namenjen učencem, ki zaradi pomembno znižanih intelektualnih sposobnosti in/ali pomembno znižane ravni prilagojenega vedenja niso nikoli popolnoma samostojni in potrebujejo vse življenje različne stopnje pomoči. Zaradi izrazitih primanjkljajev poteka njihovo šolanje drugače, za svoj osebni razvoj potrebujejo veliko spodbud in posebne vzgojno-izobraževalne procese, s katerimi lahko njihovo stopnjo samostojnosti in neodvisnosti razvijamo do optimalnih meja (Grubešič, 2014).

Posebni program VIZ se deli na obvezni del, nadaljevalni del do 18. leta in nadaljevalni del od 18. do 26. leta. Obvezni del posebnega programa traja devet let in vključuje prvo (I.), drugo (II.) in tretjo (III.) stopnjo. Vsaka stopnja traja tri leta. Nadaljevalni del do 18. leta traja tri leta in

vključuje četrto (IV.) stopnjo. Nadaljevalni del od 18. do 26. leta – raven učenje za delo in življenje – vključuje peto (V.) stopnjo, ki traja tri leta, in šesto (VI.) stopnjo, ki traja pet let. Učenec konča obvezno šolanje, ko obiskuje program na vsaki od prvih treh stopenj tri leta. Vključitev v nadaljevalni del programa za učence ni obvezna (Grubešič, 2014).

Predmetnik posebnega programa na I., II. in III. stopnji obsega področja: razvijanje samostojnosti, splošna poučenost, gibanje in športna vzgoja, glasbena vzgoja, likovna vzgoja in delovna vzgoja. Na IV. in V. stopnji se predmetnik razširi še na izbirne vsebine. Predmetnik VI. stopnje pa obsega področja: splošna znanja, razvijanje in ohranjanje samostojnosti, kreativna znanja, šport in rekreacija, dejavnosti prostega časa, dejavno državljanstvo, intimno življenje in spolnost, delovne in zaposlitvene tehnike ter izbirne vsebine. Načela, splošni in operativni cilji vsakega področja so po stopnjah opredeljeni v učnih načrtih (Grubešič, 2014).

VIZ-delo v posebnem programu je zaradi izjemne heterogenosti učencev na vseh stopnjah programa individualizirano in prilagojeno posebnim vzgojno-izobraževalnim potrebam posameznika. Pouk sledi individualiziranemu programu vsakega učenca, pri čemer so glavni cilji usmerjeni v spodbujanje razvoja učenca na zaznavnem, gibalnem, čustvenem, miselnem, govornem in socialnem področju ter učenje veščin, spretnosti in znanj za čim bolj samostojno življenje. **Ocenjevanje je na vseh stopnjah izključno opisno, pri čemer se opisuje dosežke v smislu napredovanja učenca glede na operativne cilje po posameznih področjih ob koncu vsakega šolskega leta** (Grubešič, 2014).

UČENCI Z AVTISTIČNIMI MOTNJAMI V POSEBNEM PROGRAMU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Učenci z AM v posebnem programu VIZ imajo ob različno znižanih kognitivnih sposobnostih tudi specifične razvojne zaostanke pri usvajanju mejnikov na področju motorike ter govora in jezika (Barbirić idr., 2014). Kakovostna odstopanja v komunikaciji, socialni interakciji in čustveni zrelosti ter v vedenju, zanimanjih in dejavnostih značilno ločujejo AM od preostalih motenj in opredeljujejo posebne vzgojno-izobraževalne potrebe, pri katerih prevladujoči način poučevanja v posebnem programu (npr. različne strategije poenostavitve) pogosto ni zadosten (Jurišič, 2011).

Zaradi svojih specifičnih primanjkljajev potrebujejo učenci z AM v posebnem programu ustrezne prilagoditve pri organizaciji in pri izvajanju pouka. Prilagoditve pri organizaciji se nanašajo na prilagoditve prostora, didaktičnih pripomočkov in opreme ter organizacijo časa. Prilagoditve pri izvajanju pouka pa vključujejo uporabo otroku prilagojenih metod in pristopov poučevanja, splošnih metodično-didaktičnih priporočil za delo z učenci z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in AM, strategij za razvijanje komunikacijskih, socialnih in funkcionalnih veščin ter ustreznih strategij ukrepanja ob pojavu neželenega vedenja. Prilagoditve morajo biti predvidene za ves čas otrokovega bivanja v šoli in morajo poleg pouka zajemati tudi odmore, jutranje varstvo, podaljšano bivanje, dneve dejavnosti, prihode v šolo in odhode domov (Barbirić idr., 2014).

VIZ delo z učenci z AM v posebnem programu poteka v skladu s prilagoditvami, opredeljenimi v *Navodilih za delo z otroki z avtistično motnjo v posebnem programu vzgoje in izobraževanja*, ki so učencem z AM v pomoč pri premagovanju njihovih primanjkljajev na področju komunikacije, socialne interakcije, čustvovanja, vedenja, zanimanj in dejavnosti (Barbirić idr., 2014).

ODDELEK POSEBNEGA PROGRAMA ZA UČENCE Z AVTISTIČNIMI MOTNJAMI – PRIMER IZ PRAKSE

V posebnem programu VIZ na OŠ dr. Mihajla Rostoharja Krško se v letošnjem šolskem letu izobražuje 52 učencev z zelo raznolikimi posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami, med njimi tudi 16 učencev z AM. Učenci so po starosti, sposobnostih in stopnjah izobraževanja razdeljeni v devet oddelkov, med katerimi je tudi oddenek, v katerega so vključeni samo učenci z AM. Homogeni oddenek za učence z AM smo prvič oblikovali v šolskem letu 2017/2018, v želji, da bi s posebnimi prilagoditvami organizacije in izvajanja pouka našim mlajšim učencem z AM zagotovili učno okolje, ki bi bilo ustrezno prilagojeno njihovim specifičnim potrebam in bi jim omogočalo uspešnejše funkcioniranje v šolskem okolju.

V zadnjih letih število učencev z AM v našem posebnem programu narašča in tako smo pri svojem specialno-pedagoškem delu prepoznavali drugačne vzgojno-izobraževalne potrebe teh učencev in s tem potrebo po drugačnih pristopih dela z njimi. Delo z učenci z AM, predvsem tistimi s težjimi primanjkljaji, je v heterogenih oddelkih, v katere so bili vključeni učenci z zelo raznolikimi motnjami in posebnimi VIZ-potrebami, pogosto predstavljalo velik izziv. Po tehtnem strokovnem premisleku smo se odločili, da v šolskem letu 2017/2018 prvič poskusno oblikujemo oddenek, v katerega bodo vključeni samo učenci z AM. Odločili smo se, da bomo v oddenek vključili naše najmlajše učence z AM, v oddelku pa bomo skušali zagotoviti čim bolj strukturirano učno okolje in poučevanje, ki bo temeljilo na pristopih in oblikah dela, ki so prilagojene specifičnim potrebam učencev z AM.

Učenci

V oddenek smo vključili štiri takrat naše najmlajše učence z AM, ki so zaradi svojih posebnosti potrebovali več indi-

vidualnega vodenja ter posebne metode in pristope dela. V oddenek so bili vključeni 3 dečki in 1 deklica, stari 7, 8, 11 in 13 let, ki so se izobraževali po programu I. in II. stopnje. Vsi učenci imajo ob znižanih intelektualnih sposobnostih diagnosticirane AM ter težave s kratkotrajno in odkrenljivo pozornostjo ter čezmerno aktivnostjo, spremljajo pa jih tudi primanjkljaji in posebnosti na področju senzorne integracije, motorike, vedenjske ter zdravstvene težave (epilepsija, težave s prehranjevanjem).

Izvajalci vzgojno-izobraževalnega dela

Ob načrtovanju VIZ-dela v oddelku smo ocenili, da bi bilo za učence, ki so vanj vključeni, ustrežnejše, da jih večino ur poučuje isti učitelj in da se v posameznem dnevu učitelji ne menjajo prepogosto. V prvem letu smo VIZ-delo v oddelku izvajali trije učitelji: razredničarka – specialna in rehabilitacijska pedagoginja, ki sem učence poučevala vsa predmetna področja, razen področij gibanje in športna vzgoja, kar je poučeval športni pedagog, ter podaljšanega bivanja, ki ga je vodila učiteljica podaljšanega bivanja. Po prvem letu smo v izvajanje VIZ-dela vključili še profesorico glasbe, ki je učence enkrat tedensko poučevala glasbeno vzgojo. V VIZ-delo so bili ves čas vključeni tudi logopedinja in svetovalna delavka, ki sta delali z učenci individualno, ter varuh. Strokovni delavci smo se vsak na svojem področju na različne načine dodatno izobraževali in izpopolnjevali o avtizmu, se pri VIZ-delu dopolnjevali in si izmenjevali izkušnje.

Prilagoditve organizacije pouka

V oddelku smo skušali zagotoviti ustrezne prilagoditve prostora (struktura, stalnost, upoštevanje senzornih posebnosti), didaktičnih pripomočkov in opreme (uporaba vizualnih opor), organizacijo dejavnosti in učnih gradiv v predvidljiv delovni sistem ter prilagoditve pri organizaciji časa (vizualne opore za razumevanje časovnih zaporedij, jasna napoved začetka in konca dejavnosti, napoved spre-

► Preglednica 1: Značilnosti učencev, vključenih v oddenek

	UČENEC 1	UČENEC 2	UČENEC 3	UČENEC 4
Spol	M	M	Ž	M
Starost	7	8	11	13
Stopnja PP	I.	I.	II.	II.
Leto šolanja	1.	2.	4.	6.
Intelektualne sposobnosti	zmerna MDR	mejne intelektualne sposobnosti	zmerna MDR	težja MDR
Primanjkljaji v socialni komunikaciji in socialni interakciji	težji	težji	zmerni	težji
Primanjkljaji na področju vedenja, interesov in aktivnosti	zmerni	težji	zmerni	težji
Spremljajoče značilnosti	kratkotrajna pozornost in čezmerna aktivnost (prejema medikamentozno terapijo), posebnosti na področju senzorne integracije, tuje govoreče okolje	kratkotrajna pozornost in čezmerna aktivnost (prejema medikamentozno terapijo), posebnosti na področju senzorne integracije, težave s prehranjevanjem, občasno agresivno vedenje	kratkotrajna pozornost in čezmerna aktivnost, posebnosti na področju senzorne integracije in motorike, vedenjski izbruhi in agresivno vedenje, epilepsija	kratkotrajna pozornost in čezmerna aktivnost (prejema medikamentozno terapijo), izrazite posebnosti na področju senzorne integracije, posebnosti na področju motorike, vedenjski izbruhi, agresivno in avtoagresivno vedenje, epilepsija, gastrostoma

membe v dejavnostih). Prilagoditve organizacije pouka so temeljile na elementih strukturiranega poučevanja z vizualno podporo in so pomembno prispevale k uspešnejšemu učenju in delovanju učencev v šolskem okolju. Podrobneje so opisane v prispevku *Strukturiranje učnega prostora in procesa za zagotavljanje prilagojenega učnega okolja učencem z avtističnimi motnjami*.

Prilagoditve izvajanja pouka

VIZ-delo v oddelku je temeljilo na splošnih metodično-didaktičnih priporočilih za delo z učenci z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in AM, pri delu pa smo skušali slediti tudi temeljnemu načelom nekaterih uveljavljenih pristopov za delo z učenci z AM. V VIZ-delo smo v različnih obdobjih glede na potrebe učencev vključevali različne prilagojene metode in pristope poučevanja ter strategije za razvijanje komunikacijskih, socialnih in funkcionalnih veščin. Posebno pozornost smo namenjali tudi ustreznemu pristopu ob soočanju s težavnim vedenjem. Ob vsebinskem delu programa, ki je opredeljen z učnim načrtom, smo skušali v VIZ-proces vključiti tudi različne sprostitevne dejavnosti, igre, dejavnosti za stimulacijo čutil in dejavnosti, ki spodbujajo komunikacijo in vzpostavljanje primernih odnosov. Trudili smo se ustvarjati učno okolje, v katerem bi se učenci počutili prijetno in sproščeno. VIZ-delo smo načrtovali in izvajali postopno, z majhnimi koraki in se skušali sproti čim bolj prilagajati potrebam učencev.

Individualizirani programi

Pouk v oddelku je sledil individualiziranim programom učencev, v katerih je bil poudarek predvsem na ciljih s področja razvijanja samostojnosti, jezika, komunikacije in socialnih veščin. Posebno pozornost pri načrtovanju individualiziranih programov smo namenili tudi soočanju s težavnim vedenjem. Za učence, pri katerih se je pojavljalo zelo težavno vedenje, smo v okviru individualiziranega programa pripravili poseben vedenjski načrt, v katerem smo opredelili in objektivno opisali pojavne oblike težavnega vedenja, prepoznane dejavnike, ki povečujejo tveganje za pojav težavnega vedenja, protokol ravnanja ob pojavu težavnega vedenja ter načrt učenja potrebnih veščin in krepitve ustreznih vzorcev vedenja, ki bi lahko nadomestili težavno vedenje.

HOMOGENI ODDELEK ZA UČENCE Z AM KOT NAČIN ZA ZAGOTAVLJANJE INTENZIVNEJŠIH OBLIK PODPORE

V homogenem oddelku za učence z AM smo lahko s posebnimi prilagoditvami organizacije in izvajanja pouka učencem, vključenim v oddelok, zagotovili intenzivnejšo podporo, kot bi jim jo lahko zagotavljali v heterogenih oddelkih. Vsi učenci, vključeni v oddelok, so tovrstno podporo potrebovali. V triletnem obdobju so vsi pomembno napredovali na področju samostojnosti, organizacije, socialne komunikacije in socialne interakcije, dosegli so številne učne cilje, pomembno pa sta se zmanjšali tudi pojavnost in intenzivnost težavnega vedenja. Za tri učence ocenjujemo, da so napredovali do te mere, da bodo lahko uspešno delovali tudi v manj strukturiranem (a še vedno prilagojenem) učnem okolju in se bodo lahko vključili v heterogene oddelke glede na starost in stopnjo izobraževanja. Eden od učencev pa bo zaradi izrazitejših težav verjetno celotno obdobje šolanja za uspešno funkcioniranje potreboval večje prilagoditve in zelo strukturirano učno okolje. To lahko v naših okoliščinah najustreznejše zagotovimo v homogenem oddelku, kjer se VIZ-delo v celoti prilagodi posebnim VIZ-potrebam učencev z AM. Homogeni oddelok za učence z AM tako vidimo kot zelo primeren način za zagotavljanje intenzivnejše podpore predvsem mlajšim učencem z AM ob prilagajanju na šolsko okolje in zahtevah v prvih letih šolanja ter starejšim učencem z najtežjimi primanjkljaji. Po dobrih začetnih izkušnjah je oddelok za učence z AM postal del naše ustaljene prakse kot ena od možnosti, s katerimi skušamo našim učencem z AM zagotoviti potrebne oblike podpore.

Učenci z AM imajo posebne vzgojno-izobraževalne potrebe, ki tudi v posebnem programu VIZ terjajo posebne prilagoditve pri organizaciji in izvajanju vzgojno-izobraževalnega procesa. Za uspešno učenje in optimalni razvoj svojih potencialov potrebujejo učenci z AM ustrezno prilagojeno učno okolje, v katerem so posebnosti, ki ločujejo AM od preostalih motenj, razumljene in tudi skrbno upoštevane tako pri organizaciji kot pri izvedbi pouka. Homogeni oddelok za učence z AM v posebnem programu lahko predstavlja eno od primernih oblik učnega okolja, ki je prilagojeno specifičnim vzgojno-izobraževalnim potrebam učencev z AM in jim nudi intenzivnejšo podporo.

VIRI IN LITERATURA

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of mental disorders: DSM-5*. 5th ed. Arlington: American Psychiatric Association.

Cotič Pajntar, J., Geršak, K., Praprotnik, M., Prusnik, T., Žnidaršič, M. (2017). *Dopolnitev Navodil h Kurikulumu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami za otroke z avtističnimi motnjami*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/Vrtci/DOPOLNITEV_Navodil_h_Kurikulumu_za_vrtce_za_otroke_z_AM.pdf.

Barbirič, A., Božič, A., Pašič, V., Rupar, T. (2014). *Navodila za delo z otroki z avtistično motnjo v posebnem programu vzgoje in izobraževanja*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/Posebni-program-vzgoje-in-izobrazevanja/Navodila/Nav_avtisticna_motnja.pdf.

Grubešič, S. (2014). *Posebni program vzgoje in izobraževanja*. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/Posebni-program-vzgoje-in-izobrazevanja/Posebni_program_vzgoje_in_izob.pdf.

Jurišič, B. D. (2006). Učenje otrok s spektroatistično motnjo za čim bolj samostojno življenje in delo. V: *Izbrana poglavja iz pediatrije 18* (str. 174–189). Medicinska fakulteta, Katedra za pediatrijo. https://www.osgrade.si/wp-content/uploads/2015/09/jurisc_23.pdf.

Jurišič, B. D. (2011). Specialno-pedagoška obravnava otrok z avtizmom. V: *Izbrana poglavja iz pediatrije 23* (str. 340–356). Medicinska fakulteta, Katedra za pediatrijo. <https://icpika.si/wp-content/uploads/2017/09/Specialnopedagogsko-obravnavo-otrok-z-avtizmom-B.-D.-Jurisc-2011.pdf>.

Jurišič, B. D. (2016). *Otroci z avtizmom*. Priročnik za učitelje in starše. Izobraževalni center PIKA, Center Janeza Levca Ljubljana.

Macedoni Lukšič, M., Jurišič, B. D., Rovšek, M., Melanšek, V., Potočnik Dajčman, N., Bužan, V., Cotič Pajntar, J., Davidovič Primožič, B. (2009). *Smernice za celotno obravnavo oseb s spektroatističnimi motnjami*. Ministrstvo za zdravje. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZ/DOKUMENTI/Preventiva-in-skrb-za-zdravje/Varovanje-in-krepitev-zdravja/dusevno-zdravje/Smernice_avtisti.pdf.

Macedoni Lukšič, M. (2015). *Značilnosti avtizma*. Prispevek, predstavljen v okviru projekta ZORA – Več zdravja za otroke in mladostnike z avtizmom in njihove družine 2015–2016.

Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami: priloga 7 – Kriteriji za usmeritev otrok z avtističnimi motnjami (2013). Uradni list RS, št. 88/13 (25. 10. 2013). https://www.uradni-list.si/files/RS_-2013-088-03191-OB-P007-0000.PDF.

Rogič Ožek, S., Werdonig, A., Stres Kaučič, K., Turk Haskič, A., Maček, J. (2015). *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami*. Poglavje Otroci z avtističnimi motnjami. Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenj-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf>.

Šilc, M. (2015). *TEACCH – obravnava in izobraževanje otrok z avtizmom in sorodnimi komunikacijskimi motnjami*. Prispevek, predstavljen v okviru projekta ZORA – Več zdravja za otroke in mladostnike z avtizmom in njihove družine 2015–2016.